

Det danske valgsystem

Kommunale- og regionale valg

Det danske kommunale og regionale valgsystem er reguleret i lov om kommunale og regionale valg. Endvidere fastslår grundlovens § 88, at valgretsaldere til de kommunale råd er den samme som for folketingsvalg. Der afholdes valg til kommunale og regionale råd hvert 4. år. Valgdagen er reguleret i den kommunale og regionale valglov. Kommunal- og regionalvalg finder sted den 3. tirsdag i november i valgåret. Det næste valg til regionale og kommunale råd er den 17. november 2009.

1. Opgørelse af kommunale og regionale valg

Det kommunale og regionale valgsystem i Danmark er indrettet således, at hver kommune og hver region er en enhed for sig.

2. Mandattallet

Mandattallet i kommunerne skal være et ulige tal mellem 9 og 31, bortset fra i København, hvor Borgerrepræsentationen har 55 medlemmer. Mandattallet i regionerne er 41. Antallet af mandater til kommunalbestyrelsesvalg afhænger af, hvad den siddende kommunalbestyrelse før valget har bestemt for den kommende valgperiode. Kommunalbestyrelsens medlemstal fastsættes i kommunens styrelsesvedtægt.

Hvis kommunalbestyrelsen vil ændre antallet af medlemmer, skal ændringen vedtages senest den 1. september i valgåret, for at det får virkning fra førstkommande valgperiode. Senest 8 uger før valgdagen skal kommunalbestyrelsen bekendtgøre i de stedlige dagblade eller lokalaviser antallet af medlemmer, der skal vælges.

3. Kandidatlister til kommunale og regionale valg

For at opstille til kommunale og regionale valg skal man opføres på såkaldte kandidatlister. En kandidatliste kan indleveres til valgbestyrelsen af et politisk parti, en gruppe lokale vælgere (lokalliste) eller en enkelt person, men der sondres ikke mellem forskellige slags kandidatlister. En kandidatliste må højst indeholde fire navne mere end det antal medlemmer, der skal vælges i kommunen eller regionen.

For at anmelde en kandidatliste til kommunale eller regionale valg, skal kandidatlisten anbefales af et antal vælgere i kommunen som stillere. Det betyder, at en kandidatliste til *kommunalbestyrelsesvalg* skal være underskrevet af et antal på mindst 25-50 vælgere i kommunen som stillere afhængigt af kommunens størrelse¹. For Københavns Kommune er stillertallet højere, men mindsteantallet kan ikke overstige 150. Kandidatlisterne må højst være underskrevet af et antal stillere, der svarer til det dobbelte af mindsteantallet

¹ I kommuner med over 25.000 kommunale vælgere ved de sidst afholdte kommunale og regionale valg kan kommunalbestyrelsen beslutte at forhøje mindsteantallet af stillere, dog højst til 50 for alle kommuner undtagen København, der kan forhøje mindsteantallet til 150.

af stillere i kommunen, dvs. mellem 150-300 i København, og mellem 50-100 i de øvrige kommuner afhængigt af kommunernes størrelse. En kandidatliste til *regionsrådsvalg* skal være underskrevet af mindst 50 vælgere i regionen som stillere. Regionsrådet kan beslutte at forhøje mindsteantallet af stillere, der dog ikke kan overstige 150. Kandidatlisterne må højst være underskrevet af et antal stillere, der svarer til halvdelen mere end mindsteantallet af stillere i regionen.

Valgbestyrelsen godkender kandidatlisterne og tildeler de godkendte kandidatlisters en bogstavbetegnelse. Kandidatlisters for et parti, der den 1. august i valgåret er opstillingsberettiget til folketingsvalg, skal som listebetegnelse anvende partiets navn til folketingsvalg eller en betegnelse, hvori dette navn indgår. Disse partier tildeles det partibogstav, som de har fået tildelt i forbindelse med folketingsvalg. Andre kandidatlisters kan som listebetegnelse ikke anvende navnet på et af de ovennævnte partier eller en betegnelse, hvori dette navn indgår, eller som kan give anledning til, at kandidatlisten forveksles med kandidatlisters for et af disse partier. Som listebetegnelse kan ikke anvendes enkelte bogstaver (A, B, C osv.) eller en kombination af bogstaver, der ikke danner et ord (RV, CD, SF, KRF osv.).

4. Valg- og listeforbund

Mandaterne fordeles mellem de opstillede kandidatlisters efter den d'Hondtske fordelingsmåde. Kandidatlisters, der er tildelt samme bogstavbetegnelse, kan støtte hinanden ved at indgå listeforbund. Valgforbund indgås mellem kandidatlisters med forskellig bogstavbetegnelse. Et listeforbund kan også indgå i et valgforbund.

Den d'Hondtske fordelingsmåde favoriserer de store kandidatlisters, dog kun i begrænset omfang og især når et parti relativt er meget større end de øvrige. Der er således en tendens til, at store partier systematisk får en større andel af mandaterne, mens mindre partier får en mindre andel sammenlignet med andre fordelingsmetoder. For at modvirke tendensen til favorisering af de store listers, kan kandidatlisters indgå valg- eller listeforbund. Ved at etablere de størst mulige "enheder" mindskes stemmespild i forbindelse med mandatfordelingen, og tendensen til, at store listers bliver overrepræsenterede, begrænses. Også lokalt store listers går af og til i valg- og/eller listeforbund for at opnå det højst mulige antal mandater.

5. Mandaternes fordeling på kandidatlisters

Mandaterne fordeles som nævnt ovenfor mellem de opstillede kandidatlisters efter den d'Hondtske fordelingsmåde, hvorefter det samlede stemmetal for hvert valgforbund, listeforbund (der ikke har indgået valgforbund), samt for hver kandidatliste, der hverken har indgået listeforbund eller valgforbund, divideres med 1, 2, 3 osv. Divisionerne fortsættes, indtil samtlige mandater er fordelt. Størrelsen af de fremkomne kvotienter afgør derefter, hvor mange mandater partierne skal have. Rækkefølgen afgøres ligeledes af de fremkomne kvotienters størrelse, så det valgforbund, listeforbund eller den kandidatliste, der har den største af de fremkomne kvotienter, får det første mandat i kommunalbestyrelsen henholdsvis regionsrådet. Den næststørste kvotient giver ret til det andet mandat, og denne fremgangsmåde gentages indtil alle mandater i kommunalbestyrelsen/regionsrådet er fordelt. Hvis kvotienterne er lige store, tildeles mandaterne ved hjælp af lodtrækning.

Er der tilfaldet et valgforbund, et listeforbund eller en kandidatliste flere mandater end det samlede antal kandidater, der er opstillet på de kandidatlisters og listeforbund, der indgår i valgforbundet, listeforbundet og kandidatlisten, overføres det eller de overskydende mandater til det valgforbund, listeforbund eller den kandidatliste, der er nærmest berettiget efter den d'Hondtske fordelingsmåde, dvs. det valgforbund, listeforbund eller den kandidatliste, der har den næststørste kvotient.

5.1. Eksempel på fordeling af mandaterne

Det antages, at der ved et valg er anmeldt 9 kandidatlistes, og der skal vælges 11 kandidater. Mellem listerne O1 og O2 er indgået listeforbund (O), og mellem lister P1, P2 og P3 er ligeledes indgået listeforbund (P). Mellem listeforbund O og P er indgået valgforbund. Endvidere er der indgået listeforbund mellem listerne T1 og T2 (T) og valgforbund mellem listeforbund T og U.

Listeforbund (O: O1 + O2, P: P1 + P2 + P3, T: T1 + T2)

Valgforbund (O + P, T + U)

Først fordeles stemmerne på kandidatlistes, listeforbund og valgforbund. Dernæst fordeles de 11 mandater på kandidatlistes, listeforbund og valgforbund efter den d'Hondtske metode.

Kandidatliste	N	O1	O2	P1	P2	P3	T1	T2	U
Antal stemmer	444	57	73	28	38	27	54	129	70
Listeforbund		130		93			183		
Valgforbund		223					253		
Divideret med 1	444 (1)	223 (3)					253 (2)		
Divideret med 2	222 (4)	111,5 (7)					126, 167 (6)		
Divideret med 3	148 (5)	74,333 (11)					84,333 (10)		
Divideret med 4	111 (8)	55,75					63,25		
Divideret med 5	88,8 (9)								
Divideret med 6	74								
Antal mandater	5	3					3		

Når stemmerne er fordelt på de opstillede kandidatlistes, listeforbund og valgforbund, fordeles mandaterne til listeforbundene, valgforbundene eller kandidatlistes, der har deltaget i valget uden at indgå i forbund. Tallene i parentes angiver den rækkefølge, hvorefter mandaterne fordeles. De 11 største kvotienter giver mandat til listerne. Kandidatliste N får første mandat, da listen har opnået den største kvotient. Andet mandat går til valgforbundet mellem listeforbund T og U, da det har opnået den næststørste kvotient efter første division osv.

Valgforbundet O og P har opnået 3 mandater, nr. 3, nr. 7 og nr. 11, og skal dele disse mellem sig efter stemmetal ved hjælp af samme metode. Det vil sige, at mandaterne fordeles i rækkefølge på det listeforbund, der har opnået flest stemmer.

Listeforbund	O	P
Antal stemmer	130	93
Div 1	130 (3)	93 (7)
Div 2	65 (11)	46,5
Div 3	43,333	
<i>Antal mandater</i>	2	1

Listeforbundet O1 og O2 har opnået 2 mandater, nr. 3 og nr. 11, og skal dele disse mellem sig efter stemmetal ved hjælp af samme metode.

Kandidatliste	O1	O2
Antal stemmer	57	73
Div 1	57 (11)	73 (3)
Div 2		36,5
Antal mandater	1	1

Listeforbundet P1, P2 og P3 har opnået ét mandat, der tilfalder den liste, som har det største stemmetal, dvs. liste P2.

Valgforbundet T og U har opnået 3 mandater, nr. 2, nr. 6 og nr. 10.

Kandidatliste	T	U
Antal stemmer	183	70
Div 1	183 (2)	70 (10)
Div 2	91,5 (6)	35
Div 3	61	
Antal mandater	2	1

Listeforbundet T1 og T2 har fået 2 mandater, nr. 2 og nr. 6.

Kandidatliste	T1	T2
Antal stemmer	54	129
Div 1	54	129 (2)
Div 2		64,5 (6)
Antal mandater	0	2

Herefter bliver resultatet:

Kandidatliste	N:	5 mandater	(nr. 1, 4, 5, 8 og 9)
Kandidatliste	O1:	1 mandat	(nr. 11)
Kandidatliste	O2:	1 mandat	(nr. 3)
Kandidatliste	P2:	1 mandat	(nr. 7)
Kandidatliste	T2:	2 mandater	(nr. 2 og 6)
Kandidatliste	U:	1 mandat	(nr. 10)

6. Kandidatudvælgelsen

Når man har fundet ud af, hvor mange pladser i kommunalbestyrelsen hver af de opstillede lister skal besætte, skal der findes et tilsvarende antal personer fra de pågældende kandidatlistes. Fremgangsmåden ved kandidatudvælgelsen afhænger af den opstillingsform, kandidatlisten har anmeldt. Kandidatlisten kan enten opstilles som partiliste eller sideordnet opstilling. Både opstillingsformen og kandidaternes personlige stemmetal har betydning ved udvælgelsen.

6.1. Partilisteopstilling

Når en kandidatliste har anmeldt partilisteopstilling, betyder det, at kandidaterne er opstillet i en bestemt rækkefølge. I dette tilfælde foretages opgørelsen af, hvilke kandidater der er valgt, på følgende måde:

- Kandidatlistens samlede stemmetal divideres med et tal, der er én større end det antal mandater, der er tilfaldet kandidatlisten. Det derved fremkomne tal forhøjes, uanset om det er et helt tal, til det næste hele tal. Dette tal er herefter kandidatlistens fordelingstal (Droop's kvota).
- Kandidater, der har opnået et personligt stemmetal, der er lig med eller større end fordelingstallet, er valgt.
- Kandidater, der har opnået færre personlige stemmer end fordelingstallet, tildeles mandat i rækkefølge efter deres nummer på partilisten ved at lægge så mange af listestemmerne til de pågældende kandidaters personlige stemmetal, at de lige præcis når op på fordelingstallet. Summen af personlige stemmer og listestemmer udgør således fordelingstallet. Kandidater, der på denne måde opnår et stemmetal, der er lig med fordelingstallet, er valgt.
- Hvis de mandater, der er tilfaldet kandidatlisten, herefter stadig ikke er besat, er de øvrige kandidater valgt i rækkefølge efter størrelsen af de opnåede stemmetal (personlige stemmer og listestemmer tilsammen). Har to eller flere kandidater opnået samme stemmetal, er den eller de kandidater, der står først på partilisten, valgt.

Ved brug af partiliste fastholdes partiorganisationens størst mulige indflydelse på, hvem af de opstillede kandidater der bliver valgt.

6.2. Eksempel på kandidatudvælgelse og afgørelsen af stedfortrædernes rækkefølge ved partiliste

På en kandidatliste med 11 kandidater er i alt afgivet 444 stemmer, der fordeler sig på 272 personlige stemmer og 172 listestemmer. Listen har fået 5 mandater, og listens fordelingstal er $444:(5+1)=444:6=74$ forhøjet til 75. De personlige stemmer, der er afgivet på de enkelte kandidater samt fordelingen af listestemmerne, er som anført nedenfor:

Kandidat:	Personlige stemmer	Listestemmer	I alt	Valgte	Stedfortrædere
nr. 1	30	45	75	nr. 1	
nr. 2	10	65	75	nr. 2	
nr. 3	18	57	75	nr. 3	
nr. 4	14	5	19		nr. 3
nr. 5	17		17		nr. 4
nr. 6	7		7		nr. 6
nr. 7	79		79	nr. 4	
nr. 8	20		20		nr. 2
nr. 9	43		43	nr. 5	
nr. 10	23		23		nr. 1
nr. 11	11		11		nr. 5
Tilsammen	272	172	444	5	6

Først er de kandidater, der har opnået fordelingstallet eller derover valgt, dvs. nr. 1, 2, 3 og 7. Disse er valgt i kandidatlistens rækkefølge. Kandidat nr. 9 er valgt, idet han er den af de kandidater, der ikke har opnået fordelingstallet, der har det højeste stemmetal. De kandidater, der ikke er blevet valgt, bliver stedfortrædere. Nummereringen af stedfortrædere sker i rækkefølge efter størrelsen af de opnåede stemmetal uanset deres placering på stemmesedlen. Stedfortræderrækkefølgen for de 6 ikke valgte kandidater bliver herefter: nr. 10, 8, 4, 5, 11 og 6.

6.3. Sideordnet opstilling

Ved sideordnet opstilling er det udelukkende kandidaternes personlige stemmetal, der afgør, hvem der bliver valgt. Det vil sige, at kandidatlistens mandater tilfalder kandidaterne i rækkefølge efter størrelsen af deres personlige stemmetal. I tilfælde af stemmelighed foretager valgbestyrelsen lodtrækning.

Siden indførelsen af muligheden for sideordnet opstilling i forbindelse med ændringen af den kommunale valglov i 1985 er denne mulighed blevet benyttet mere og mere. Brugen af sideordnet opstilling er vokset fra 48 pct. i 1985 til 74 pct. i 2001, hvorefter den pludselig faldt til 70 pct. i 2005. Da der kun er 2 opstillingsformer ved kommunal- og regionsrådsvalg, har andelen med opstilling på partiliste udviklet sig modsat.

7. Faktiske spærregrænser²

Det kan forekomme, at et parti får et antal pladser i kommunalbestyrelsen/regionsrådet, der procentvist er større end den procentvise andel af stemmer, som det pågældende parti har opnået. Der er flere forklaringer på, at der kan forekomme skæve resultater. En af grundene er, at der eksisterer en form for spærregrænse også ved kommunal- og regionalvalg, selv om den kommunale og regionale valglov ikke taler om det. Forklaringen på, at disse grænser ikke omtales i lov om kommunale og regionale valg, er, at der ikke er tillægsmandater på det kommunale niveau, og at alle mandaterne kan og skal fordeles direkte, således som det er beskrevet i ovenstående. Alligevel findes der nogle "naturlige" spærregrænser, som angiver grænserne for, hvor små partier der kan blive repræsenteret i en kommunalbestyrelse.

I virkeligheden er der to grænser, der skal tages hensyn til:

1. udelukkelsestærsklen: en kandidatliste kan risikere at blive udelukket fra repræsentationen, hvis kandidatlistens stemmeandel er under denne værdi. Udelukkelsestærsklen beregnes ved d'Hondts fordelingsmetode som $1/(m+1)$, hvor m er antallet af mandater, der skal fordeles.
2. repræsentationstærsklen: en liste har en teoretisk mulighed for at blive repræsenteret, hvis dens stemmeandel ligger over denne grænse, mens den ikke under nogen omstændigheder kan blive repræsenteret, hvis dens stemmeandel ligger under denne værdi. Den beregnes ved d'Hondts fordelingsmåde som $1/(m+n-1)$, hvor m er antallet af mandater, der skal fordeles, mens n er antallet af enheder, dvs. summen af såvel enkeltstående kandidatlister som valg- og listeforbund, der indgår i fordelingen på et pågældende niveau.

Den faktiske størrelse af de to tærskelværdier afhænger i høj grad af, hvor mange mandater der skal fordeles i valgkredsen. Derfor skal man kende dette tal, før de to tærskelværdier kan beregnes for konkrete kommuner og ved konkrete valg. Repræsentationstærsklen afhænger desuden af, hvor mange "enheder" der indgår i beregningerne, og derfor må man også kende dette tal, før værdien kan beregnes. Sædvanligvis kan man derfor først beregne tærskelværdierne, når diverse opstillingsfrister er udløbet. Udelukkelsestærsklen og repræsentationstærsklen varierer i forhold til kombinationerne af mandattal og antal opstillede partier, lister og valgforbund ved danske kommunale og regionale valg. Man kan også beregne tærskelværdierne for et valgforbund. I et valgforbund, der får tre mandater, skal man således have mindst $\frac{1}{4}$ af det samlede stemmetal på partierne i valgforbundet for at være sikker på mandat.

Tærskelværdierne kan have stor betydning, f.eks. hvis en kommunalbestyrelse før et valg beslutter at nedsætte antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer, som de efter loven har mulighed for. Dette vil hæve de to tærskelværdier, hvilket kan betyde, at partier, der efter ændringen ligger under de forhøjede tærskelværdier (men som før lå over), udelukkes og omvendt.

² J. Grønnegård Christensen, E. Damgaard og J. Elklit: *Valg, parlamentarisme og forvaltning*, Academica, 2007, s. 61 ff.

Jo flere mandater, der i alt skal fordeles, jo mindre en andel af stemmerne kræves for at være sikker på repræsentation. Gråzonen mellem repræsentationstærsklen og udelukkelsestærsklen, dvs. mellem en teoretisk mulighed for at blive repræsenteret (den absolutte spærregrænse) og den værdi som sikrer et parti eller en liste repræsentation, bliver mindre jo flere mandater, der skal fordeles. Der er lidt større mulighed, i hvert fald teoretisk, for repræsentation, jo flere partier, stemmerne kan sprede sig over, og som mandaterne skal fordeles til.